

Överföring under kollapsen

Svenska ambassadernas arkivverksamhet under Jugoslavien och Tjeckoslovakiens kollaps.

Av: Jonathan Roos

Handledare: Rikard Friberg Von Sydow

Södertörns högskola | Institutionen för Arkivvetenskap

Kandidatuppsats 15 HP

Arkivvetenskap HT 2021

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Arkivvetenskap

Södertörns Högskola

Alfred Nobels allé

141 89 Huddinge

© Jonathan Roos

Abstract

The 1990's was one of the most tumultuous periods in European history, popularly described as the second autumn of nations, in reference to the springtime of nations during the revolutions of 1848. This revolutionary wave caused the collapse of the eastern bloc, the disintegration of the Soviet Union and the fall of communism in its eastern European client states. But two states also disintegrated, the Yugoslav Socialist Republic and the newly federalized Czechoslovakia, in almost opposite ways, Yugoslavia descended into a decade of inter-ethnic violence and genocide while Czechoslovakia peacefully dissolved into its two constituent parts. The Swedish foreign ministry had been active in both Czechoslovakia and Yugoslavia since the dissolution of the Austro-Hungarian empire, with an embassy each in Prague and Belgrade, in addition to several consulates in other Yugoslav republics. After the dissolution of both states, what happened to the embassy archives? Did they get transferred to the new states, get returned to the Swedish foreign ministry or were they simply destroyed? This essay examines this process through the lens of both the traditional aspects of archival science such as Provienszprincip, respect des fonds, as well as the Weberian lens of Ideal types, do they follow the established regulations? The standard procedure of transferring documents from one embassy to another was first established in 2009, hence any transfer of documents between embassies prior to this were not regulated by any specific law.

When comparing the two embassies and their transferals of documentation there are some surprising findings. The transfer of documents from Belgrad to the new embassy in Zagreb was much more well documented than the transfer from Prague to Bratislava, and the reasons for this are many. One of these reasons being that the embassy in Belgrade had an archival storage almost 5 times the size of the one in Prague, and the consulates in Zagreb, Rijeka and Ljublanja were established earlier than the one in Bratislava. Meaning, they had more documentation stored, requiring more documentation of the transferal, and the original documentation was then transferred to the Swedish embassy in Vienna and Budapest, thus requiring even more documentation of a transferal. Thus, it can be concluded that despite being in the death throes of a state, the Swedish Embassy in Belgrade lived up to the ideals of the regulations that were in place from the Swedish Archival institution, though neither embassy seems to have cared much for archival principles, which considering the circumstances, seems rather natural.

Innehåll

Abstract	2
1. Inledning	6
1.2 Inledande ord	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Disposition	8
1.5 Tidigare forskning	9
1.6 Presentation av källmaterialet	11
1.7 Avgränsning	12
1.8 Teoretisk utgångspunkt	13
1.9 Metod	17
2. Bakgrund	20
2.1 Tjeckoslovakien	20
2.2 Jugoslavien	21
2.3 Utrikesdepartementets förordningar	23
2.4 Jugoslaviens kollaps och svenska ambassadverksamheten	25
2.5 Tjeckoslovariens upplösning och den svenska ambassadverksamheten	26
3. Undersökning	27
3.1 Jugoslaviska Ambassadens arkiv mellan 1976–1991	27
3.2 Ambassaden i Belgrad 1992-	28
3.3 Svenska ambassaden i Tjeckoslovakien 1977–1990	31
3.4 Svenska ambassaden i Prag 1990–1994	32
3.5 Analys	33
4 Avslutning	36
4.1 Avslutande Diskussion	36
4.2 Sammanfattning	38
5. Källor	41
5.1 Litteratur	41
5.2 Vetenskaplig litteratur	41
5.3 Webb sidor	42

5.4 Förordningar.....	42
5.5 Avhandlingar	42
5.6 Arkiv.....	43

1. Inledning

1.2 Inledande ord

För flera år sedan skrev jag en uppsats om hur svenska ambassaden såg på den politiska decentraliseringen som pågick i Jugoslavien under slutet av 70-talet, där fick jag upp ett stort intresse för hur svenska diplomater såg på och rapporterade om politiska utvecklingar i andra länder. Men där uppstod även en fråga, hur hanterades dokumentationen på ambassaden i Belgrad efter Jugoslaviens upplösning? Vad hände med den, fördes den vidare till Sveriges nya ambassader i de fd. Jugoslaviska republikerna? Behölls den, då Jugoslavien är ett sådant extremt exempel på en stat som upplöses i blod och eld, och kan det ha skilt sig från hur upplösningen hanterades av ambassaderna i en mer fredlig upplösning? Sides skilsmässan i Tjeckoslovakien fanns som den naturliga motsatsen, en fredlig och framförallt väldigt planerad upplösning. Frågan uppstod då, hur skiljer sig hanteringen av dokumentation från dessa två länder?

90-talet var en tid för mycket stor förändring i europeisk geopolitik, stora stater runt om världen föll samman och ett antal mycket mindre stater föddes ur askan. Tjeckoslovakien var en stat som hade funnits sedan första världskrigets slut, och som nu delades upp i två halvor, Tjeckien och Slovakien. Jugoslavien i sin tur, upplöstes efter nästan ett årtionde av etnisk konflikt och krig. Vid en sådan situation ställdes den Svenska utrikespolitiken inför många stora frågor, så som när skall dessa länder erkännas? Skall ambassader etableras, och om så vart? Men även andra frågor, som hur dokumentationen i dessa ambassader skall hanteras, skall de föras över från de ambassader som tidigare har haft ansvar för dessa geografiska områden, och skall det hanteras mellan de nya ambassaderna eller av utrikesdepartementet? Det fanns inga regleringar inom UD för denna process fram tills slutet av 00-talet. Då är frågan, hur sköttes dessa överföringar? Var de på en "Ad hoc" bas och gjordes de över huvud taget?

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur överföringen av dokument såg ut mellan de gamla ambassaderna i Prag och Belgrad, och de nya ambassaderna som etablerades i de nya länderna som formades ur Jugoslavien och Tjeckoslovakien, med syftet att specifikt undersöka hur UD:s arkivverksamhet hanterade detta utan regleringar. Denna uppsats ämnar även att jämföra hur dokumenthanteringen skiljde sig mellan Prag och Belgrad, och om kriget som pågick i forna Jugoslavien påverkade hanteringen av dessa dokument. Detta kan då bli extra tydligt i en jämförelse av processen efter Tjeckoslovariens kollaps, eftersom denna inte kantades av något samtidigt pågående krig.

1.3 Frågeställningar

- Hur såg dokumentöverförandet ut och vilka typer av dokument fördes över?
- Skiljde sig dokumentöverförandet mellan ambassaderna i Prag och Belgrad?
- Hur resonerade man om överföringen, med tanke på de arkivvetenskapliga grundprinciperna?

1.4 Disposition

Undersökningen kommer att läggas upp på följande sätt, först som finns det ett kort inledande kapitel, där hur idén till denna uppsats uppkom, samt syftet till varför den görs och en sammanfattning av undersökningens frågeställning. Efter detta kommer tidigare forskningen, där forskningsläget angående ämnet kommer att diskuteras. Därefter kommer materialet som kommer att användas i undersökningen att presenteras, vilket huvudsakligen är arkiv material. Därefter kommer en kort del om hur undersökningen kommer att avgränsas.

Detta kommer i sin tur följas av den teoretiska delen, där hur det diskuteras hur uppsatsen kommer använda olika teorier för att konkretisera resultaten uppsatsen kommer fram till. Som slut del på det inledande kapitlet kommer en del om vilka metoder denna uppsats kommer att använda för att komma fram till slutsatser från materialet.

Följande är bakrundskapitlet, där bakgrunden till situationen i Tjeckoslovakien och Jugoslavien kommer att diskuteras, samt hur den dåvarande svenska lagstiftningen angående Utrikesdepartementet såg ut, och ser ut idag. Utöver detta kommer även den svenska ambassad verksamheten i Balkan och före detta Tjeckoslovakien att diskuteras.

Efter detta kommer undersöknings delen, som är uppdelat i 4 kapitel, två per ambassad. Det första kapitlet kommer att diskutera situationen i ambassaden innan landets upplösning för att ge en bättre förståelse. Detta kommer följas av en mer utvecklad undersökningsdel, där information från inom uppsatsens avgränsning kommer att undersökas. Detta kommer i sin tur att följas av en analys del, där en återkoppling till det som tidigare introducerats i kapitel 1 (metod, teori, frågeställning och syfte) kommer att användas för att konkretisera den informationen som kom fram under undersöknings delen.

Som avslutande del finns kapitel 4, där en diskussion om resultaten som finns i uppsatsen kommer att finnas, samt en kortare sammanfattning av vad uppsatsen har ämnat att göra, vad den har gjort och kommit fram till.

Ytterligare finns det en källförteckning efter detta kapitel där de källor, både primära och sekundära går att finna.

1.5 Tidigare forskning

När det kommer till tidigare forskning, så finns det ingen forskning om hur överföringen av handlingar skedde mellan ambassader. Däremot finns det en hel del forskning om hur utrikesdepartementets arkiv fungerar, och ett av dessa verk är *Utrikesförvaltningens källor 1520–2000* skriven av Örjan Romefors¹. Det är en guide till hur Utrikesdepartement har sorterat sina arkiv under en nästan 500-års period, och mycket av denna information som finns i boken är inte relevant för den här undersökningen. Däremot finns flera kapitel där författaren går igenom vad som oftast finns i arkiven, detta har varit till stor nytta när det kommer till att hitta vart handlingarna finns.

Ytterligare en del av forskningen som har gjorts på UD:s arkiv är en artikel i *Arkiv, Samhälle och forskning* skriven av Berndt Fredriksson² där han diskuterar UD:s arkiv, dels ur ett arkivetnologiskt perspektiv, dels ur ett historiskt perspektiv. Det är en stor undersökning som sträcker sig från 1645 fram till 1990. Det som är relevant för denna undersökning är dock det som är under senare 1900-talet. Det som blir tydligt från Fredrikssons undersökning är att UD hade exploderat i storlek som en organisation. Det var dels den allmänna byråkratiska utvecklingen i det svenska samhället, dels att efter andra världskriget så ökade antalet länder drastiskt, vilket krävde ytterligare expansion av UD:s storlek för att kunna upprätthålla representation i alla dessa länder. Antalet anställda dubblerades och likväl så dubblerades antalet handlingar som producerades inom UD. Det som Fredriksson också påpekar är att 1990-talet var en tuff tid för mycket av den svenska utrikesförvaltningen, som precis som mycket av den svenska staten ställdes inför stora insparningskrav under finanskrisen under 90-talet. Som ett resultat reducerades antalet anställda som vid denna tid var i utlandstjänst, från att utgöra halva personalstyrkan anställd på UD, till att endast bli en tredjedel. Denna situation där en administration som har stort behov av att expandera kraftigt, samtidigt som den står inför stora besparingskrav är en väldigt relevant del för den här undersökningen. Det kan antas att denna situation liknade den som uppstod efter avkoloniseringen, när de gamla stora europeiska imperierna föll samman och där antalet självständiga länder i världen snabbt ökade, en situation UD snabbt behövde anpassa sig till. Man kunde se att det hade liknande konsekvenser för

---

¹ Örjan Romefors, *Utrikesförvaltningens källor 1520–2000*, Riksarkivet, Stockholm, 2017

² Berndt Fredriksson, En institutionell historia: UD:s arkivetnologiska perspektiv, *Arkiv, samhälle och forskning*, vol 1, 2001, s.7.

administrationen efter Östblockets kollaps 1991, då Europa och Centralasien helt plötsligt hade 23 nya länder, som UD behövde ha representation i.

1.6 Presentation av källmaterialet.

Det huvudsakliga källmaterialet som kommer att användas är Utrikesdepartementets deponering på Riksarkivet i Arninge, mer specifikt är det de handlingar som har inkommit från Riksarkivet mellan 1975 och 2008, A2 Departementens och utlandsmyndigheternas arkiv; arkivbeståndet leveranser 1975–1996³. Dessa dokument innehåller den arkivmässiga dokumentationen från alla svenska ambassader, med material som innehåller allt från gallringsbeslut, register, och korrespondens med både andra ambassader om arkiven, men även med utrikesdepartementets myndigheter. Denna information behandlar alla länder, därför behöver man använda de olika landskoderna som finns presenterad av Utrikesdepartementet, så som EC för Tjeckoslovakien, ES för Jugoslavien och EK för det självständiga Kroatien.⁴ Då dessa handlingar är väldigt nya och många av dem har fortfarande en stor grad av sekretess, så har en stor del av materialet som undersökts censurerats, detta för att skydda identiteten på de som arbetare inom ambassad-verksamheten under denna period. Då syftet för denna undersökning ej är att undersöka individuella personers agerande när det kommer till dokument överföring, så kommer detta ej ha en märkbar påverkan på det material som presenteras i denna undersökning.

Från början var planen att endast använda material från de två ambassaderna i Prag och Belgrad, men detta expanderade senare till att även undersöka de deponeringarna som finns tillgängliga från ambassader i bl.a. Sarajevo och Zagreb, då dessa har behållit mer av den administrativa dokumentationen än de överförande ambassaderna.

Även material från ambassaderna i Budapest och Wien kommer att undersökas, då dessa tog över mycket av materialet som evakuerades från ambassaden i Belgrad i början av Jugoslaviska kriget, och Wien skulle även senare få geografiskt ansvar för Slovenien, innan en mer permanent svensk konsulär verksamhet kunde etableras i området.

Ytterligare ett källmaterial som kommer användas som inte tillhör de primära källorna är *Föreskrifter för utrikesförvaltningen*, ett verk som sammanfattar alla utrikesdepartementets föreskrifter fram till sin publikation 1996. Denna inkluderar de dåvarande gällande föreskrifter som utrikesdepartementets arkiv behövde följa, och den används i ett senare kapitel för att

---

³SE/RA/221/2210.03.3/A/A2

⁴Riksarkivet, 1997 års version av 1920 års dossierplan grupp IN som tillkom 1965, <https://arkis2dok.riksarkivet.se/ra/221/1997.html> Hämtat: 2021-11-17

förklara mer utförligt hur utrikesmyndigheters arkiv var reglerat just dokumentöverföringen mellan olika myndigheter.

1.7 Avgränsning

Denna uppsats kommer huvudsakligen fokusera på tiden mellan 1991–1996, mycket på grund av att det är vid 1996 som tillgänglig dokumentation tar slut, men även material från innan 1991 kommer att behandlas. Detta mycket för att etablera en bild av vilket material som fanns inom ambassaderna innan deras respektive länders kollaps, och hur man förberedde överföringen i Tjeckoslovakien, då det var tydligt en längre tid att landet var på väg mot en fredlig upplösning. Det är också under den här perioden som majoriteten av händelserna som är av intresse sker, 1991 börjar Jugoslavien kollapsa, i och med Sloveniens och Kroatiens självständighetsförklaring. 1993 formaliseras separationen mellan Tjeckien och Slovakien, och samma år etablerar Sverige diplomatiska relationer med Zagreb och uppgraderar konsulatet där till en fullbordad ambassad. Därför kommer uppsatsen huvudsakligen behandla denna 5-års period, med vissa avstick i tidigare dokumentation som kommer att visa en kontext till den konsulära arkivverksamheten.

1.8 Teoretisk utgångspunkt.

Arkivvetenskap är ett relativt modernt begrepp, speciellt med tanke på hur gammalt arkiv är som koncept, de har varit en nödvändighet sedan de första stadsbildningarna, men det är först under de senaste 200 åren som frågor om hur arkiven skall förvaltas har uppkommit. Arkiven i Sverige fungerade tidigt som en depå för laglig dokumentation, kyrkolistor och liknande.⁵ Under 1800-talet fungerade arkiven som en historisk källa, och arkivarier fungerade huvudsakligen som en förläggning av den rankeanska historien, och arkivens primära syfte skiftade till att vara mer av en historisk källa.⁶ Arkivariens roll har på senare år skiftat från att vara en förläggning av historiker till att mer vara väktare av handlingar, men frågan uppstår såklart vad är ett arkiv? I arkivlagen § 3 definierar riksarkivet ett arkiv som att arkivet är samlingen av en myndighets allmänna handlingar som kommer från verksamheten, samt de handlingar som myndigheten själva anser skall spara, arkivet som ord refererar alltså till samlingen av dokumentation, inte det fysiska arkivet.⁷

Proviensprincipen, eller med andra ord kallat för *Proviensprincip* eller *respect des fonds* är den teori som har dominerat arkivteori under de senaste 100 åren och är en grundprincip inom det svenska arkivväsendet. Det innebär att materialet som produceras skall fortsätta bevaras i sitt institutions arkiv även när de är ”icke aktiva” handlingar. Detta för att behålla det administrativa sammanhanget och kontexten som handlingarna finns i. Vilket innebär att de inte förflyttas till ett arkiv för t.ex. kartor när det ligger i en ambassads handlingar, utan dessa kartor och annat material skall fortsätta att finnas i just den ambassadens arkiv, eller bland i UD:s arkivhandlingar. Denna princip har varit otroligt tongivande i nästan all västerländsk arkivverksamhet under de senaste 100 åren, men måste ibland ignoreras på grund av administrativa nödvändigheter, då handlingar flyttas runt och hamnar hos andra myndigheter vid behov.

Ytterligare en av arkivvetenskapsens grundprinciper är den s.k. ”ursprungliga ordningen”. Vad detta innebär är att handlingarna, utöver att de skall fortsätta finnas i det arkiv som tillhör dess producerande institution, så skall de även ligga i den ordningen som de producerades och arkiverades i från början. Detta görs av liknande anledningar som med Proviensprincipen, för

---

⁵ Sverige Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, Norstedts juridik, Stockholm, 2019, s.135

⁶ Sverige Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten*, s.136

⁷ Sverige Arkivutredningen, *Härifrån till evigheten*, s.140

att bättre kunna bevara den administrativa kontexten och för att göra sambandet mellan olika handlingar ännu tydligare.

Mycket av "ursprungliga ordningen" kommer ur proviensprincipen, likväl som att arkiv skall behållas i myndigheten som producerat deras arkivsamling, så skall de även bevaras i ordningen de kom till arkivet i. Det är däremot inte principer som är satta i sten, mycket det som har diskuterats här finns det en stor debatt kring, en av de mer polariserande debatterna i arkivvetenskapens historia är debatten om arkivariens roll, är arkivariens roll att vara en passiv observatör, att endast bevara det som har kommit in till arkivinstitutionen. Arkivarien Hillary Jenkinson tog denna position. Jenkinson var aktiv efter första världskrigets slut och den moderna administrationens expansion gjorde att det fanns en uppsjö av dokumentation, mycket likt den explosionen av dokumentation som uppstått i den digitala eran vi lever i. Jenkinson menar att Arkivarien endast skall agera som observatör och bevara "integriteten" på de handlingar som kommer in, han resonerar att de handlingar som har valts för bevaring är de som naturligt har använts inom administrationen, och som myndigheten därför valt att bevara, därför är de den bästa representationen av både myndighetens verksamhet och, enligt, Jenkinson, sanningen.⁸ Det här kan ses som den striktaste definitionen av proviensprincipen och Ursprungliga ordningens princip, arkivarien skall endast agera som en bevarare av integriteten, utöver det fundamentalt passiv.

Motsatsen till detta var positionen som arkivarien Theodore Schellenberg tog, han menar till skillnad från Jenkinson att arkivarien måste ta en direkt position i urvalet av vad som skall bevaras, den moderna administrationen skapar ett sådant enormt överflöd av dokumentation vilket gör, för att effektivisera byråkratin måste allt mer av informationen gallras, därför måste arkivarien ta en aktiv roll i urvalet av vad som skall bevaras. Schellenberg menar att arkivarien måste ha framtida forskning i åtanke, vad kommer de att finna intressant? Inte bara det som var användbart för myndigheten när dokumentationen skapas.⁹ Bägge dessa tänkare följer proviensprincipen och ursprungliga ordningens principer, det som skiljer dem är att de har olika åsikter om hur långt dessa principer går och skall följas, principerna är således flexibla och kan appliceras beroende på kontext och vid behov, i en myndighet som UD finns det meriter till båda principerna.

---

⁸Reto Tschan, A comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal, *The American Archivist*, Vol 65, 2002, s. 177

⁹Reto Tschan, 2002, s.180

Den tyske filosofen Weber kom bland annat fram till många av de sociologiska teorierna som på många sätt kan anses tillhöra sociologins kanon. En av de teorierna han diskuterade var ”idealtyp”. Med idealtyp menar Weber är idén som på många sätt kan beskrivas som nykantianskt, d.v.s. att regler finns till och skall följas på ett specifikt sätt som är reglerat i själva regelverket, och väldigt lite utrymme för tolkning av reglerna finns.¹⁰ Mycket av denna intellektuella tradition formade Weber i opposition till Marxismen och dess strukturella materialism, då Weber försökte på många sätt skapa ett universellt analys verktyg för att förstå byråkratiseringen hos de västerländska staterna. Nybom formulerar sig i sociologisk forskning att ”En vetenskap som icke-hade universell inriktning sakande för Weber överhuvudtaget värde och intresse”¹¹ Det som är tydligt dock är att Weber inte är en universalistisk fundamentalist som tror på att detta går att applicera på precis alla samhällen och all byråkratisk utvecklig, utan Weber verkar till viss del applicera det gamla militära uttrycket ”ingen plan överlever kontakt med fienden” på detta fall, och menar att inga byråkratiska idealtyper överlever kontakt med den faktiska verksamheten.

Frasen ”regelverket säger att det skulle utföras så här” skall inte tolkas som en kritik av hur dokumentationsöverföringen fördes, utan det är endast att denna uppsats har ett behov av att kategorisera den dokumentationen som fördes över. En typ av ideal skulle kunna vara ett regelverk, i detta fall kommer två idealtyper att presenteras, dels Utrikesdepartementets egna förordningar om dokumenthantering, men som vi har diskuterat så fanns det inga egentliga förordningar om hur dokumenthanteringen skulle fungera. Det var dock fortfarande reglerat av riksarkivets förordningar, och dessa regleringar kommer att användas i denna uppsats som ”idealtyp” men det som är tydligt med Webers formulering av idealtyper är att de ofta inte fungerar i verkligheten, de är mer likt den platoniska idévärlden snarare än ren empiri.

Med tanke på att dessa idealtyper inte tar reella situationer i åtanke så kommer både Tjeckoslovakien och Jugoslavien följa samma idealtyp även fast deras situationer var så otroligt annorlunda, då det byråkratiska idealet fortfarande är detsamma, d.v.s. att båda institutionerna oavsett deras situation skall följa ett visst regelverk.

---

¹⁰Thorsten Nybom, Samhällsvetenskaplig Forskning: Max Weber och funderingar om en historisk byråkratiseringsteori, Sociologisk forskning, vol 22, nr 4, 1985, s.24

¹¹Thorsten Nybom, 1985, s.26

För att konkretisera Webers begrepp ytterligare, i kontexten av denna uppsats, kommer så idealtyper att användas för att representera de lagstiftningar som finns, sen kommer den faktiska dokumenthanteringen i Prag och Belgrad att representera det vad som faktiskt hände.

1.9 Metod

Metoden som kommer användas är en komparativ metodik, vad detta innebär är att de två ambassadernas verksamhet (Prag och Belgrad) kommer att jämföras.

Dock befinner sig de båda ambassaderna i två väldigt olika situationer, därför kommer det som Tomas Denk beskriver i *Komperativ metod som typologi*, i praktiken innebära att man ställer upp de två länderna med deras olika egenskaper för att göra analysen lättare.¹²

Ambassad:	Belgrad	Prag
Arkivets storlek:	53m ²	10m ²
Efterföljande stater:	7	2
Typ av statlig uppbyggnad:	Inter-etniskt inbördeskrig	Fredlig upplösning

Denk menar även att det finns flera olika metoder när det kommer till att formulera en komparativ undersökning, där man bland annat kan välja en så kallad ”komparativfallstudie” som endast undersöker ett land. Det finns även fokuserade studier, och statistiska studier, där det blir allt fler länder att undersöka och detta gör att man kan dra allt fler generella slutsatser. Inom denna uppsats kommer fokuserade studier att användas, vilket Denk beskriver som ett sätt att endast undersöka och jämföra två till fem länder.¹³ Något som inom kontexten av detta verk skulle innebära en större undersökning om svenska ambassaderna, och som kanske skulle inkludera bl.a. Sovjetunionen, och Serbien-Montenegro. Med den metodiken skulle förmodligen större mönster kunna ses om hur ambassader hanterar dokumentation vid skifte av geografiskt ansvarsområde.¹⁴

Som tidigare nämnts så är det endast två olika länder som kommer att undersökas i denna undersökning, Tjeckoslovakien och Jugoslavien. En komparativ undersökning lämpar sig därför bra, då den ger möjligheten att dra intressanta slutsatser. Detta mycket på grund av att de två ländernas upplösning kan ses nästan som direkta motsatser, där ett slutar i flera otroligt blodiga krig och den andra upplöses utan att det ens spills en droppe blod. De flesta

---

¹² Thomas Denk, *Komparativ metod: förståelse genom jämförelse*, Studentlitteratur, Lund, 2002, s.8.

¹³ Denk, *Komperativ metod*, s. 42.

¹⁴ Denk, *Komperativ metod*, s.33.

upplösningar av länder brukar sluta i något slags mellanting, som till exempel upplösningen av Sovjetunionen.¹⁵

Detta gör att det finns flera faktorer som de inte delar, Denk beskriver detta som oberoende faktorer, det kan till exempel vara det som tidigare diskuterats, att Tjeckoslovakien upplöstes på ett fredligt sätt, till skillnad från Jugoslavien. Den svenska ambassaden var mycket större i Belgrad, samt andra yttre fenomen så som skillnaden i det politiska systemet mellan de två länderna. Denk förklarar att det finns två metoder att göra en jämförande analys på detta sättet, det är antingen att fokusera på de faktorerna som de har gemensamt (beroende faktor) som kallas för *The Method Agreement*¹⁶ Denk beskriver det som att likheter förklarar likheter, men då den enda beroende faktorn mellan de två ländernas upplösning är att de upplöstes och har en svensk ambassad verksamhet så kommer denna metoden inte att användas. Den andra metoden Denk presenterar är *The Method of Difference*¹⁷, som förklaras att ett fenomen delar alla faktorer förutom en, därför blir målet till skillnad från föregående metoden att förklara skillnaden, genom de oberoende faktorerna som inte stämmer, man hittar förklaringar till skillnaden genom skillnaden, denna uppsats kommer luta sig mer mot denna metod, med viss modifikation. De metoder för komparativ analys som den presenterar i *Komparativ Metod* är framförallt gjord för att jämföra länder, vilket denna uppsats till en viss del kommer att göra, men arkiven kommer stå i centrum med de politiska aspekterna av Tjeckoslovakien och Jugoslaviens upplösning som faktorer som påverkar arkivet.

Men för att en komparativ undersökning skall fungera måste den enligt Denk både ha intern och extern validitet. Den interna validiteten är som Denk skriver ”Intern validitet handlar om huruvida analysen har möjligheten att pröva hur olika faktorer är relaterade till varandra”¹⁸ I kontexten av denna uppsats handlar det om hur de olika faktorerna i Jugoslavien och Tjeckoslovakien faktiskt är relaterade till det slutgiltiga resultatet, hur dokumentationen hanterades. Då dokumentationen som analyseras inte direkt diskuterar ”varför” överföringen skedde som den gjorde så måste en viss nivå av teoriserande att användas, denna uppsats kommer med hjälp av att kontrollerade de externa faktorerna som påverkar arkivet, bibehålla och stärka studiens interna validitet.¹⁹

---

¹⁵Denk, *Komparativ metod*, s.34.

¹⁶ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström(red.), *Metod: guide för historiska studier*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2018, s.56.

¹⁷ Gustavson & Svanström, *Metod*, s.57.

¹⁸ Gustavson & Svanström, *Metod*, s.50.

¹⁹ Gustavson & Svanström, *Metod*, s.50.

Den andra formen av validitet, extern, är mindre relevant för denna uppsats, då Denk beskriver det som om att det handlar om hur representativt undersökningen är för den utvalda enheterna, då denna undersökning endast menar att undersöka två länder, och som tidigare diskuterat, dessa två länder har valts ut för att de är totala motsatser, så finns det ingen ambition att applicera undersökningens resultat på andra staters upplösning och den svenska ambassad verksamheten vid dessa tillfällen.

Uppsatsen kommer även för att kunna konstruera ett förlopp om hur överföringen skedde att använda sig av en kvalitativ textanalys, för att kunna tolka det historiska skeendet när handlingarna fördes över mellan arkiven.²⁰ Detta innebär ju till viss del att använda Hermeneutiska metoder för att kunna tolka texterna, dokumentationen som finns inom arkivet är ju huvudsakligen menad att ses av andra anställda inom UD:s arkiv verksamhet, vilket betyder att på många sätt kommer andra läsare att se dessa dokument från ett ”*Outsider*” perspektiv. Detta gör att kontexten bakom när dokumenten produceras, hur såg situationen ut i länderna, hur var UD:s situation i Sverige, är alla faktorer som spelar in, man måste på sätt och vis se bortom texten för att kunna förstå texten.²¹

Således, undersökningen kommer utföras på följande sätt, handlingarna från UD kommer att analyseras med hjälp av en kvalitativ textanalys, där händelserna som dokumenten talar om kontextualiseras med hjälp av de samtida politiska händelserna. Efter det kommer resultaten mellan de två ambassaderna att jämföras med varandra, med hjälp av komperativ metod för att se skillnader i hur dokument överföringen skedde i de två länderna, resultaten av detta kommer presenteras i ”undersöknings” delen, för att sedan analyseras och diskuteras i de två efterföljande kapitälerna.

---

²⁰ Gustavson & Svanström, Metod, s.69.

²¹ Gustavson & Svanström, Metod, s.73.

2. Bakgrund

2.1 Tjeckoslovakien

Tjeckoslovakien upplöstes fredligt 1993²², efter att Tjeckien och Slovakien båda bestämde sig för att undvika samma blodbad som försiggick i forna Jugoslavien vid den tidpunkten. Beslutet togs i juli 1992 om att upplösa unionen mellan de två länderna, och i januari 1993 så skulle de båda gå skilda vägar. Än idag är det många som ångrar att det skedde, då stödet för att upplösa unionen endast var 36% bland Slovakerna, vilket var den halvan av landet som mest var motiverad till självständighet. Landet må ha upplösts 1993 men orsakerna till upplösningen kan ses mycket tidigare, då ekonomisk ojämlikhet mellan de två regionerna är en av orsakerna till upplösningen och en stor del av varför det skedde fanns redan under nationens skapelse. Tjeckien (Böhmen och Mähren under dubbelmonarkin) var det mest industrialiserade området av Habsburgimperiet, medan Slovakien hade varit en huvudsaklig agrar region under den ungerska halvan av dubbelmonarkin²³. Även efter Tjeckoslovaikiens formation ur ruinerna av Habsburgimperiet så fortsatte denna obalans i de två regionernas utvecklingsnivå, och Slovakien var huvudsakligen en producent av råvaror, som sedan förfinades i de stora industriella områden som fanns i Tjeckien. Även efter kommunistregimens fall 1989 så var de ekonomiska skillnaderna i de två regionerna mycket stora, och tjecker tjänande genomsnittligt 30% mer i lön än slovakerna²⁴. Detta även fast en mycket större del av alla investeringar investerades i Slovakien i proportion till dess faktiska storlek, och bland annat 7% av den tjeckiska budgeten gick till att subsidiera den slovakiska halvan. Efter kommunismens kollaps under sammetsrevolutionen 1989 så infördes chockterapi, och i denna chockterapi inkluderades det att subventionerna från centralregeringen i Prag till Slovakien skulle upphöra 1991, då deras industriella bas var även mycket mindre rustad för att hantera den liberala chockterapin än den tjeckiska halvan. Detta skapade ännu större motsättningar mellan de två halvorna, befolkningen däremot var mycket benägna att bevara unionen, och absoluta majoriteten av befolkningarna i båda halvorna ville behålla unionen. Men det hölls aldrig en folkomröstning om detta, utan ”skilsmässan” mellan de två länderna berodde fundamentalt på politiska konflikter mellan de två delrepublikernas ledning. Under unionens sista år så var det väldigt tydligt vart det rörde

---

²² Adriána Valková, A violence that did not happen: The peacefull partition of Czechoslovakia, diss, Leiden University, 2014, s.5

²³ Valková, A violence that did not happen, s.18

²⁴ Valková, A violence that did not happen, s.19

sig emot, vilket förmodligen utrikesdepartementet var väl medvetna om. Den 1 januari 1993 upplöstes Tjeckoslovakien och bildade de två självständiga länderna, Tjeckien och Slovakien. Händelserna som ledde till detta brukar kallas för sides skilsmässan.²⁵

2.2 Jugoslavien

Jugoslavien som en idé har sin historia i de nationalistiska och irredentistiska rörelserna som kom fram i Europa efter de Napoleonska krigen, idén fick dock sin konkreta form under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.²⁶ Den sydslaviska befolkningen var delad mellan två stora imperier under början av 1800-talet, det Osmanska Imperiet, ett imperium vars institutioner var i förfall och skulle förlora alla sina sydslaviska territorier innan först världskrigets början. Den andra halvan tillhörde de Habsburg-styrda territorierna i norr, som sedan även till viss del skulle ta över de sydslaviska territorierna osmanerna lämnade efter sig. Efter första världskriget skulle Serbien, en av de sydslaviska länderna som bröt sig ur från det kollapsande Osmanska riket under 1800-talet absorbera de övriga sydslaviska territorierna från det nu besegrade Habsburgimperiet, och ena alla syd slaver under en flagga. Jugoslavien var fött.²⁷ Det tidiga Jugoslavien var på många sätt ett stort serbiskt projekt, men detta skulle förändras efter andra världskriget. Under kriget skulle många av orsakerna till landets framtida kollaps äga rum, då upp emot en miljon serber mördades i bland annat koncentrationsläger, något som utfördes av kroatiska fascister som allierat sig med de då ockuperande axelmakterna. Efter kriget skulle den serbisk-dominerande monarkin avskaffas, men minnet av serbisk dominans och kroatiska massakrer fanns kvar.²⁸ Efter kriget skulle det istället bildas en socialistisk federation, ledd av den f.d. partisanen Josef Broz Tito. Han skulle skapa en mångnationell konfederation där alla de etniska grupperna hade visst självstyre för att säkra freden mellan dem,²⁹ och de skulle även etablera de olika republikernas gränser, samma gränser som idag är de moderna staternas gränser. Tito ville och försökte även etablera en gemensam jugoslavisk identitet i landet, något som skulle sluta vara aktuellt efter hans död. Efter Titos död

---

²⁵ Valková, *A violence that did not happen*, s.23

²⁶ John R Lampe, *Yugoslavia as history: twice there was a country*, 2. ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2000, s.70.

²⁷Lampe, *Yugoslavia as History*, s.109.

²⁸Lampe, *Yugoslavia as history*, s.205.

²⁹Lampe, *Yugoslavia as History*, s.222.

började delrepublikerna ta allt mer makt från centralstaten i Belgrad, och två visioner uppstod inom Jugoslavien. Den ena var en återcentralisering av Jugoslavien, något som var speciellt populärt bland de serbiska och montenegrinska delrepublikerna. Den andra var ännu mer decentralisering, något som började i den slovenska regionen och som skulle sprida sig till andra delrepubliker.³⁰ Denna splittring mellan republikerna skulle öka allt mer när kommunistpartiet förlorade sitt grepp över all jugoslavisk politik. Slobodan Milosevic, den serbiska republikens ledares mötte sitt brutala nedslag i den autonoma serbiska republiken Kosovo, som med sin albanska majoritet skulle få Slovenien, med dess nya nationalistiska regering att förklara sin självständighet. Ett kort krig senare erkände den nu serbiskdominerade jugoslaviska regeringen deras självständighet, och det resulterade i att kvarlevorna av Jugoslavien gick in i total krigsföring regioner emellan. Kroatien med dess stora serbiska minoritet förklarade nu självständighet, och den serbiska minoriteten följde med att förklara sin egen självständighet från Kroatien, med målet att istället bli en del av Serbien. En liknande situation utvecklades sedan av kroaterna, bosniakerna och serberna i Bosnien. Jugoslavien hade nu helt disintegrerat i etnisk krigsföring, och den svenska ambassaden i Belgrad står nu inför utmaningen att bilda nya diplomatiska relationer med 5 helt nya länder.³¹ Idag finns det 7 postjugoslaviska länder – Bosnien och Hercegovina, Kroatien, Nordmakedonien, Montenegro, Serbien, Kosovo och Slovenien.

---

³⁰Lampe, Yugoslavia as History, s.325.

³¹Lampe, Yugoslavia as history, s.341.

2.3 Utrikesdepartementets förordningar

Innan 2009 så var det inte reglerat hur en gammal ambassad skulle hantera överförandet av handlingar till en ny ambassad som tog över ett geografiskt ansvarsområde från sin föregångare. Idigare så finns det endast författningar som reglerade hur ett hemmaskickande av handlingar till UD skulle hanteras, snarare än hur en ny ambassad skulle ta över ett nytt geografiskt ansvarsområde. UF 1988:2 som reglerade utrikesdepartementets handlingsverksamhet var den då rådande lagstiftningen när Jugoslavien började disintegrera 1991, och samma regelverk gällde vid Tjeckoslovakiens upplösning 1993. Den lagstiftningen diskuterar att det är chefen för Utlandsmyndigheten som har det yttersta ansvaret för arkivhanteringen vid dessa situationer. I UF 1988:2 2 § skrivs det att ”Chefen för en utlandsmyndighet skall, då han övertar ledningen för denna, skaffa sig kännedom om myndighetens arkiv. Om avvikelser från vad som föreskrivs eller varit brukligt konstaterats vid genomgång av arkivet, skall detta rapporteras till departementet.”³² Det enda inom UF 1988:2 som diskuterar något som kan liknas vid ett överlåtande av handlingar är en hemsändning till utrikesdepartementet som regleras efter 15 § ”Arkivhandlingar som inte får utgallras enligt 12–14 eller 18 §§ kan efter överenskommelse med departementet efter viss tid sändas till departementet för vidare omhändertagande”³³ Även Utrikesdepartementets Administrativa handbok från 1990 har ingen information om någon dokumentöverföring utöver instruktioner om hur handlingar som skall hemsändas, där det bland annat det påpekas att handlingar skall skickas tillbaka till UD ungefär vart tionde år och med praktiska instruktioner för hur det skall utföras.³⁴ I UF 1994:18 som var den gällande lagstiftningen för utrikesdepartementets arkiv när bland annat den svenska ambassaden öppnade i Sarajevo 1995. I UF 1994:18³⁵ finns det inga föreskrifter om hur hemskickande skall genomföras, vilket antyder att det fortfarande är samma författningar som gällde innan. Det är först som 2009 som UF 2009:13 börjar gälla och reglerar hur ett överförande av material skall gå till en annan utlandsmyndighet, och i UF 2010:8 (den författningen som gäller för närvarande) står följande under 17 § ”När en utlandsmyndighet upphör ska myndighetens

---

³² UF 1988:2 2 § OP-3490 Utrikesdepartementets föreskrifter 1988–1990

³³ UF 1988:2 § 15 OP 3490 Utrikesdepartementets föreskrifter 1988-1990

³⁴ Sverige. Utrikesdepartementet., Administrativ handbok (AdmH). A, [Organisation, verksamhet, ekonomi, arkiv m.m.], [Utrikesdep.], [Stockholm], 1995, s. 99.

³⁵ UF 1994:8 op-3490 Föreskrifter för utrikesförvaltningen

arkivhandlingar överlämnas till Regeringskansliet, om inte chefen för Juridik- och affärsenheten bestämmer att handlingarna ska överlämnas till en annan utlandsmyndighet enligt 18 §.” Under 18 § står följande som reglerar överlämnandet av arkivhandlingar till annan utlandsmyndighet ”En utlandsmyndighet får efter beslut av chefen för Juridik- och affärsenheten överlämna handlingar till en annan utlandsmyndighet för förvaring. En begäran om överlämnande ska innehålla en förteckning över handlingarna och en motivering till begäran.”³⁶

Själva övertagandet av handlingarna regleras av 19 § ”Den utlandsmyndighet som tar emot handlingar enligt 18 § tar över ansvaret för handlingarna. Den utlandsmyndighet som tar emot arkiv från en annan utlandsmyndighet får inte sammanblanda eller införliva det mottagna arkivet med den egna myndighetens arkiv. Det får inte heller tillföras handlingar till eller påföras anteckningar på de mottagna handlingarna. Om det finns särskilda skäl får chefen för Juridik- och affärsenheten besluta om undantag från vad som sägs i andra stycket.”

Sedan regleras även att mottagandet skall antecknas i både mottagarens och avsändarens diariéer enligt paragraf 20 §

Den enda av de före detta jugoslaviska staterna vars nyöppnade ambassad fick handlingar från ”moderambassaden” i Belgrad enligt dessa författningar var ambassaden i Kosovo, som öppnade 2010, och de andra ambassaderna som öppnade innan detta måste därför ha fått handlingar överförda på en ”ad hoc” bas, där de individuella myndighets cheferna bestämde hur överförandet skulle göras.

Praxis var att skicka hem handlingar vart tionde år³⁷, vilket då betyder att de på UD hade handlingar i sitt arkiv som kunde vara av intresse för de nya ambassaderna.

Riksarkivets myndighetsspecifika föreskrifter om gallring och annan arkivhantering (förkortat RA-MS) är det som riksarkivet beskriver som myndighetsspecifika författningar om överförandet av handlingar till en ny myndighet, men som tidigare diskuterat så fanns det inga författningar specifikt om ambassadverksamheten, och överförandet av handlingar till andra ambassader. Däremot fanns det allmänna råd och regleringar som riktade sig till myndigheter om hur ett sådant överförande skall ske, och i Riksarkivets generella föreskrifter och allmänna

---

³⁶ UF 2010:8 Föreskrifter för Utrikesförvaltningen

³⁷ Utrikesdepartementet, Administrativ handbok, s.99

råd (förkortat RA-FS) 1901–01 i kapitel 9 skriver riksarkivet följande om hur en överföring skall göras, i 1 § skrivs följande ”Framställning om föreskrifter om överlämnande av handlingar till annan myndighet skall göras till arkivmyndigheten”. Samt så beskrivs i 2 § ”Den övertagande myndigheten får, om särskilda skäl föreligger införliva handlingarna med det egna arkivet. Riksarkivet beslutar om sådant undantag i 3 kap 4 §”.³⁸ Den sistnämnda regleringen som beskrivs handlar om att olika delar av myndighetens arkiv skall hållas separat från andra arkiv, så i kontexten av denna uppsats så skall tekniskt sett arkivet som skapades i Belgrad hållas separat från det nya arkivet i Zagreb, även om handlingarna handlar om Kroatien.

2.4 Jugoslaviens kollaps och svenska ambassadverksamheten

Sverige hade sedan innan en ambassad i Belgrad som hade varit operativ sedan 1917, då Jugoslavien ännu inte hade formats, och efter Jugoslaviens formation så fungerade svenska ambassaden i Belgrad som ambassad för hela Jugoslavien, och har sedan fortsatt vara ambassad i Serbien efter Jugoslaviens disintegrering.

Sverige var ett av de första länderna som erkände både Slovenien och Kroatien, båda erkännandena genomfördes den 29:e januari 1992, efter att de båda länderna hade förklarat självständighet 1991. Det svenska erkännandet av Bosnien skulle dröja till den 15:e december samma år.³⁹ Erkännandet av Nordmakedonien (då kallad den f.d jugoslaviska republiken Makedonien) skulle dröja till december 1993⁴⁰ Efter detta följde erkännandet av Montenegro efter deras förklarande av självständighet från Serbien-Montenegro 2006 och den unionen upplöstes, och sedan skulle även Kosovos självständighetsförklaring erkännas.

Efter slutet på de jugoslaviska krigen så har flera av de svenska ambassaderna stängt i de postjugoslaviska regionerna, bland annat den i Ljubljana som stängde 2010, där Sverige nu istället finns representerat i området genom ambassaden i Budapest, som då utöver antaganden i Ungern även ansvarar för Slovenien.⁴¹

---

³⁸RA-FS 1991:1

³⁹ Regeringen, Bosnien, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/1992/12/so-199270/> Hämtat: 5/11/2021

⁴⁰ Regeringen, Nord Makedonien, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2012/12/so-199374/> Hämtat 3/11/2021

⁴¹ Regeringen, Slovenien, <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/europa-och-centralasien/slovenien/>

2.5 Tjeckoslovakiens upplösning och den svenska ambassadverksamheten.

Sverige öppnade sin ambassad och sina diplomatiska relationer med den Tjeckoslovakiska republiken 1921, efter dess självständighet från Habsburgimperiet efter första världskriget. Efter Tjeckoslovakiens upplösning 1993 så bestämde sig den svenska och tjeckiska regeringen att de avtal som gällde mellan Sverige och Tjeckoslovakien skulle fortsätta att gälla mellan Sverige och Tjeckien, och då ingick bland annat ambassadverksamheten.⁴² Sverige etablerade sitt första generalkonsulat i Bratislava 1990, efter Sammetsrevolutionen 1989 då Slovakiska halvan fick stort internt självstyre, och efter självständigheten den 1 Januari 1993 så etablerade Sverige en ambassad i Bratislava 2003, som kom att stängas 2010 och efter det är Sverige representerade genom i ambassaden i Wien istället.⁴³

---

⁴² SÖ 1995:52

⁴³ Regeringen, Slovakien, <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/europa-och-centralasien/slovakien/#content> Hämtat: 4/11/2021

3. Undersökning

3.1 Jugoslaviska Ambassadens arkiv mellan 1976–1991

Ambassaden i Belgrad verkar ha ett genomgående problem med deras bestånd, bland annat att 1978 så behövde ambassaden hjälp från UD med att sortera och gallra ut arkivet då dess volymer hade nått nivåer där den vardagliga verksamheten ej gick att genomföra effektivt.⁴⁴ 1982 genomfördes en mycket stor gallring av materialet som fanns inom arkivets bestånd.⁴⁵ Men sedan meddelade de UD att de återigen hade fått ett för stort bestånd och var i behov av hjälp med gallringsprocessen.⁴⁶ När det kommer till hemsändningar av handlingar genomfördes detta relativt regelbundet och 1976 skedde en hemsändning av material till UD⁴⁷, och nästa hemsändning av material ägde rum 1984 då ytterligare handlingar skickades tillbaka till UD.⁴⁸

---

⁴⁴ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1975-1991 8/70 1978-02-22

⁴⁵ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1975-1991 NR 14 1982-01-21

⁴⁶ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1975-1991 1983-12-06 Arkivgallring vid ambassaden i Belgrad

⁴⁷ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1975-1991 1976-07-02 NR 176 Hemsändning av arkivhandlingar.

⁴⁸ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1975-1991, 1984-02-23 NR 65, Hemsändning av Dossierer

3.2 Ambassaden i Belgrad 1992-

Ambassaden verkar ha ett relativt stort arkiv till sitt namn, och i en rapport nämns det att arkivets lokaler uppgår i nästan 52 kvm.

I början av 1992 så är det en kaotisk stämning på ambassaden, planer på att förstöra beståndet har börjat genomföras och man planerar huvudsakligen att förstöra handlingar som behandlar ambassadens personal men även vapenhandel. Även andra handlingar som kan innehålla personlig information om journalister eller liknande måste förstöras då dessa uppgifter kan vara mycket skadliga för dessa personers hälsa. UD menar att beslutet om vad som skall förstöras bör överlåtas till ambassadspersonalens eget omdöme, och de låter även påpeka att de flesta av handlingarna som finns i ambassadens arkiv finns i Utrikesdepartementets egna arkiv i antingen originalform eller som kopia, och de med hjälp av A4 (UDs egna administrativa enhet, den 4:de avdelningen på UD) skall fungera för att rekonstruera ambassadens bestånd vid sin återuppbyggnad.⁴⁹ Efter det följer en gallringsplan som ambassaden själva har skapat som beredskap vid evakueringen, och ambassaden meddelar att de förstört det känsliga materialet som UD hade beordrat men att vid en evakuering kommer det ej finnas tillräckligt med tid för att kunna genomföra förstörelsen av övriga dossierer. De anser att på grund av den instabila politiska situationen så bör de reducera sitt bestånd i arkivet ytterligare, och göra som den danska ambassaden och skicka de passiva handlingarna till ambassaden i Budapest.⁵⁰ I denna rapport följer en stor lista med material som de på ambassaden anser bör förstöras, men även två andra kategorier, det som de anser bör förvaras på annan ort, förmodligen Budapest med tanke på föregående konversation mellan UD och ambassaden, och det som de anser bör skickas hem. Intressant är att bland de akter som de anser bör skickas hem så inkluderas handlingar från de svenska generalkonsulaten i Ljubljana, Dubrovnik, Rijeka och Zagreb. Som svar på detta meddelar UD att de inte har några invändningar förutom att de inte vill ha de akterna som nämns i bilaga 3, d.v.s. de akterna som skall skickas hem, utan de rekommenderar istället att även dessa överförs till ambassaden i Budapest. Ungefär ett år senare uppstår ytterligare en situation på ambassaden. I Jugoslavien hade Sverige flera konsulat, bland annat i Zagreb, Rijeka och Dubrovnik, och efter Sveriges erkännande av Kroatien och etableringen av ambassaden i Zagreb så skickades en förfrågan till Belgrad, där man bad om att ambassaden i Belgrad skulle

---

⁴⁹ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1992- Primo

⁵⁰ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1992, 1992-07-13 NR 98 Arkivgallring-Beredskap-ambassaden i belgrad

föra över handlingar som handlade om just dessa konsulat, om deras uppbyggnad och verksamhet, då ambassaden i Zagreb menar att dessa dokument skulle underlätta deras verksamhet och det var därför man begärde ut dem från Belgrad.⁵¹ Från A4 får de svaret att de inte ser några hinder med denna förflyttning, utan det enda de skall betänka är att de måste upprätta och skicka in en förteckning till den administrativa avdelningen på UD, och vad som kan antas vara ambassaden i Belgrad.⁵² Dock verkar det som om dessa handlingar hade överförts till Budapest som passiva handlingar och att detta får skötas mellan ambassaden i Zagreb och i Budapest.⁵³

1993 verkar situationen ha ändrats en del, ytterligare en begäran skickas in från ambassaden i Zagreb om att få ta del av handlingarna som tillhörde hederskonsulaten i Riejka och Dubrovnik, samt det konsulat i Zagreb som har uppgraderades till ambassad. De menar att överförandet av dessa handlingar skulle underlätta verksamheten för ambassaden i Zagreb.⁵⁴ De får som svar från A4 att de inte ser någon problematik med detta, överföringen kan fortgå utan problematik.⁵⁵ Ambassaden i Belgrad kommer fram till efter ett samtal med A4 och ambassaden i Budapest att handlingarna som rör de 3 hederskonsulaten som förvaras i Budapest, ska föras över till Belgrad för att sedan hamna i Zagreb.⁵⁶

Två månader senare får Zagreb ett svar om att de även fått över handlingar från konsulatet i Ljubljana, och att dessa handlingar faller utanför deras ansvarsområde, så de ställer frågan om det skall skickas tillbaka till Belgrad, gallras, eller skickas till Wien som då även hade Slovenien inom sina ansvarsområden.⁵⁷ A4 svarar tillbaka två dagar senare med att uppmana dom att föra över handlingarna till ambassaden i Wien då det ligger inom deras ansvarsområde.⁵⁸

---

⁵¹ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1992, 1993-04-16 NR 51 Överflyttning av dossierer.

⁵² A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1992, 1993-04-16, NR 11 Överflyttning av Dossierer.

⁵³ A2 ES Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Jugoslavien 1992, 1993-04-28 DNR 99 RE OEVERFLYTTNING AV DOSSIERER

⁵⁴ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EK arkiven bestånd samt organisation utomlands Kroatien 1993-03-12 NR 51

⁵⁵ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EK arkiven bestånd samt organisation utomlands Kroatien 1993-04-16 NR 11

⁵⁶ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EKS arkiven bestånd samt organisation leveranser, gallringar etc Jugoslavien MSG NO: 930428-254 1993-04-28

⁵⁷ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EK arkiven bestånd samt organisation utomlands Kroatien. 1993-06-16 MSG NO: 930616-477

⁵⁸ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EK arkiven bestånd samt organisation utomlands Kroatien 1993-06-18 MSG NO: 930618-134

Ambassaden i Belgrad fick även förfrågan från ambassaden i Rom att föra över handlingar gällande Albanien. Albanien hade efter Jugoslaviens påbörjade disintegrering blivit flyttad från ambassaden i Belgrads ansvar till ambassaden i Rom, och därför behövde administrativa handlingar föras över till den nya ambassaden som skulle ha hand om dem.⁵⁹ Det finns ingen uppföljning om denna flytt eller vad som inkluderades, men det kan antas att denna överföring genomfördes utan några ytterligare problem.

Mycket av dessa handlingar verkar inte ha förts över till den nya ambassaden i Bosnien, då den nyligen etablerade ambassaden skriver i ett meddelande 1996 att de har ett problem med att starta upp det nya arkivet, vilket tyder på att mycket av handlingarna rörande Bosnien kan ha förts över till utrikesdepartementets arkiv, istället för att hamna i Bosnien. De administrativa handlingarna verkar antingen ha förstörts under evakueringen av ambassaden i Belgrad eller hade gallrats bort efter det.⁶⁰

---

⁵⁹ SE/RA/221/2210.03/A/A/2/13 Volym A:2: 13 AVD A Grupp 2 Mål EKS arkiven bestånd samt organisation leveranser, gallringar etc Jugoslavien 1992-01-01- MSG NO: 930212-530 1993-02-15

⁶⁰ SE/RA/221/2210.033/A/A/2/13 A 2:13 AVD A GRUPP 2 MÅL EBH Arkiven, bestånd samt organisation utomlands Bosnien-Herzegovina D.NO 17 1996-04-1-8 AVD 1 GR 2 Mål EBH

3.3 Svenska ambassaden i Tjeckoslovakien 1977–1990

Precis som med ambassaden i Belgrad finns det väldigt lite information om problemen som pågick i landet i materialet som har undersökts. Det som däremot behandlas under den här perioden i arkivets material från Tjeckoslovakien, är information gällande hemleveranser av dokument som genomfördes 1977.⁶¹ Även utgallringar av handlingar som skickades tillbaka till Sverige genom ambassaden i Wien 1984.⁶² Det finns även en rapport om storleken av arkivet i Prag, den anges uppgå till 38 volymer (14 band och pärmar, samt 24 kartonger). Detta är efter hemskickande och gallringar av en stor del av beståndet – ett mycket stort arkivbestånd kan man tolka från denna information.⁶³ De utför även en till hemsändning 1985 efter att den dåvarande ambassadören Olof Skoglund skulle lämna sin post, med speciell fokus på handskrifter.⁶⁴

Ambassadens arkivs storlek diskuteras även i en av handlingarna, den uppges vara 10 kvm som även består av viss kommunikationsutrustning, många av de dossiéerna som finns inom arkivet verkar vara från 1945 vilket gör att arkivet är mycket överbelamrat.⁶⁵

---

⁶¹ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1977-12-02, NR 207, Leverans av Arkivhandlingar.

⁶² A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1984-05-16 NR 62, Hemsändning av utgallrade dossierer.

⁶³ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1984-11-28, Ambassadens i Prag arkiv.

⁶⁴ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1985-02-28, Hemsänd Dossier.

⁶⁵ SE/RA/221/2210.03.3/A/A2/12 AVD A GRUPP 2 MÅL EC Dep:s och dess underlydande myndigheters arkiv, arkivbeståndet och lev. 1991-11-04 Ambassadens arkiv

3.4 Svenska ambassaden i Prag 1990–1994

Den 11 november 1992 skickar den Svenska ambassaden i Prag in ett meddelande om hemsändande till utrikesdepartementet⁶⁶, detta sker inom kontexten att i juli det året hade Tjeckoslovakien de facto slutat finnas som en enad stat, och redan i september var det bestämt att staten skulle upplösas i slutet av det året, och med det följde även med en gallringsförfrågan.⁶⁷ De fick ett svar den 20:e november 1992 där A4 konstaterar att de inte har några invändningar mot gallringen eller hemsändningen, men de reagerar på att materialet i hemsändningen 1984 var alldeles för begränsad, som de vill påpeka med tanke på materialets framtida relevans, både historiskt och administrativt i relation till anställningslandet Tjeckoslovakien/Tjeckien. De påpekar på att den nya gallringsfilosofin gör att mycket av materialet som kommer skickas tillbaka riskeras att ytterligare gallras. Därför undanhåller de följande akter HP 10 A, 12 A, 22, 30, 38, 41, 52 och C 55, 81 samt R 40, 43 A, 66 och H 10 AB, 60 A, 116, P 2, A 8, A 2, 9, 9 L och 10 som de menar får gallras eller om så finns önskvärt behållas.⁶⁸ Dessa akter är följande: HP 10 Försvarsväsen Allmän (1950-1982), HP 12 A erkännande av stater och regeringar allmänt av Sverige (1945-1982), HP 22 Neutralitet Best & avt (1945-1872) och HP 38 Vietnamkriget (1972). Det som också är av intresse är att i en kommunikation med riksarkivet från 1991 beskriver de att de har stora problem med att arkivet är överfullt, eftersom de har ett mycket litet arkiv på ca 10kvm och de hade handlingar som sträckte sig från 1945 och framåt vilket gjorde att det fanns ett stort behov av en arkivinventering.⁶⁹

---

⁶⁶ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1992-11-11 NR65, Hemsändande av Dossiéer.

⁶⁷ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1992-11-11 NR 67, Gallring av Dossierer

⁶⁸ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994, 1992-11-20, Diary NO: 0211, Re Gallring och hemsändning av dossieer

⁶⁹ A2 EC Dep;s och dess underlyd. Myndh;s arkiv, arkivbeståndet, leveranser, Tjeckoslovakien 1977-1994 1991-11-11 308/501

3.5 Analys

Det som är av stort intresse är att det finns mycket mer material om överföringarna från Belgrad till de nya ambassaderna runt om i de postjugoslaviska länderna. När det kommer till den f.d. Tjeckoslovakiska ambassaden så finns det inga handlingar som kan antyda att en överföring av handlingar har skett mellan ambassaderna. Baserat på att ambassaderna i Zagreb begärde administrativa dokument för att kunna fortsätta sin verksamhet så kan det antas att överföringar skedde, men att om dessa skedde så var det mer planerat och handlingarna fördes över från UD till den nya ambassaden snarare än att överföringen skedde mellan de två ambassaderna. Kaoset som uppkom i och med Jugoslaviens kollaps kan vara en av anledningarna att så mycket av överföringen behövde göras mellan ambassaderna. Ambassaden i Jugoslavien hade klagat sedan innan om hur belamrat deras arkiv var, och i kommunikationen från början av Jugoslavienkrisen så antyder de att de inte hade haft tillräckligt med tid för att nödgallra, inventera och liknande procedurer, och de skyfflades sedan över till ambasadarkiven i Wien och Budapest, som senare skulle agera som mellanhänder mellan Belgrad och de nya ländernas ambassader. Kaoset i kollapsen gjorde att allt mer dokumentation och kommunikation behövdes mellan ambassaderna för att kunna sköta överföringen av allt arkivmaterial. I kontrast så var Tjeckoslovakiens upplösning planerad i detalj sedan ett år tillbaka. Ambassaderna och UD hade information långt innan Tjeckoslovakien löstes upp, dels om vilket datum det skulle vara, och framförallt så var den fredlig, och det fanns inga risker med att överföra dokument mellan ambassaderna, eller att skicka ner handlingar som arkiverats från Prag till det nya konsulatet och som senare blev ambassaden i Bratislava. Även utan de två arkiven hade spelar förmodligen en stor roll i vad som arkiverades, utan i Belgrad var nästan 5 gånger större med över 50 kvm medan den i Prag stod på endast 10 kvm, och som redan diskuterat så är mycket av materialet i ambasadarkivet i Prag från slutet av andra världskriget. Detta gör att det är en mindre mängd dokument som sparas i ambassaden, och allt efter att tiden går så gallras allting allt mer eller skickas upp till Riksarkivet. Ambassaden i Belgrad hade en mycket större kapacitet att behålla dokumentation på plats, dels på grund av sin större yta men så fanns det även ett större behov av att behålla material kvar i Belgrad. Sverige hade många konsulat runt om i de gamla jugoslaviska regionerna, och alla de konsulaten hade sina handlingar förvarade i ambassaden i Belgrad. Dessa handlingar var nödvändiga för verksamheten och sparades därför där. Det var just dokumentation som producerats av konsulaten som överfördes i Jugoslaviens fall, och det verkar inte ha varit känslig information, utan det verkar huvudsakligen ha varit

handlingar som fanns till för att göra konsulatens verksamhet lättare, så som information om lokalanställda eller liknande byråkratisk information. När det kommer till de arkivvetenskapliga principerna ser vi inga diskussioner om det i vare sig Prag eller Belgrad, utan snarare verkar man ha ignorerat väldigt mycket av den informationen, och i fallet med dokumentationen från konsulatet i Zagreb verkar informationen som fanns från ambassaden i Belgrad införlivats i den nya ambassaden, i direkt motsättning mot de arkivvetenskapliga principerna. Det verkar även baserat på att konsulatet i Ljublanja fanns inkluderat i handlingarna från de Kroatiska konsulaten, handlingar som definitivt har en annan provienz än de som kom från konsulaten i Zagreb och Riejka. Något som bör tas i åtanke att den informationen hade evakuerats till ambassaden i Budapest, redan där var den arkivmässiga kontexten bruten, mycket med tanke på att evakueringen gjordes i all hast, och då förmodligen för att skydda identiteten hos de lokalanställda hos konsulaten från repressalier.

När det kommer till idealtyper, det vill säga hur överföringen av handlingar skedde så finns det stora brister hos båda överföringarna, där de största bristerna förmodligen finns hos ambassaden i Prag, där ingen dokumentation alls sker om någon överföring. Enligt Riksarkivets förordningar för myndigheter så skall man göra en skriftlig anmälan till arkivmyndigheten som sedan skall godkännas. Då en sådan anmälan om att plocka ur handlingar ur antingen ambassadens i Prags arkiv eller deras del av utrikesdepartementets arkiv kan tolkas som att denna regel har ignorerats, och istället har överföringen skett mellan UD och den nya ambassaden i Bratislava. Det som dock bör tas i åtanke är att det är enligt UD:s egna författningar är otydligt om två olika ambassader räknas som separata myndigheter eller om de räknas som en del av samma, och i så fall finns det såklart inte dokumentation om överförandet då det inte är mellan två olika myndigheter. Denna otydlighet kan tolkas vara en av anledningarna till att ambassadernas arkiv, och deras status blev mycket mer reglerat 2009.

Ambassaden i Belgrad och Zagreb uppnådde mycket mer detta ideal då de till en mycket större grad följde de regulatorerna som fanns vid den tidpunkten. Vid överföringen från Belgrad till Zagreb så agerade UD:s administrativa enhet (A4) som mellanhand mellan dessa men även ambassaden i Budapest. Det blev en konversation mellan fyra parter, där konsulatet i Zagreb skickade in en skriftlig förfrågan om att få handlingarna rörande sin verksamhet överfört från ambassaden i Belgrad. Något som är intressant med det är att A4 inte verkade ha befogenhet att tvinga på Belgrad överföringen, som båda menade att de inte har några motsättningar mot överförandet men att de först och främst måste kontrollera med A4, som såklart godkände denna

överföring av dokumentation. På sådant sätt hamnar ambassaden i Belgrad i mycket större linje med den rådande lagstiftningen som fanns.

Däremot verkar handlingarna inte ha överförts till den nya ambassaden i Sarajevo, utan dessa handlingar verkar antingen inte ha funnits, eller så förstördes de under evakueringen av ambassaden i Belgrad. Detta kan såklart vara beroende av att Sverige inte hade ett konsulat i Sarajevo, till skillnad från Ljublanja och Zagreb, där man tydligt kunde etablera en provienz för vem dessa dokument skulle tillhöra. Den nya ambassaden i Sarajevo fick börja från början med att etablera en helt ny verksamhet från grunden. Eftersom det inte funnits någon svensk konsulär verksamhet i den regionen tidigare, så hade man inga administrativa dokument att föra över till ambassadens arkiv. De handlingar som behandlade Bosnien i Belgrads arkiv, var förmodligen av icke-administrativ natur, och hade därför redan förts över till UD, vilket gör dem irrelevanta för den nya ambassaden.

Etableringen av ambassaderna i Zagreb och Ljublanja var annorlunda från den i Sarajevo, då de städerna haft svensk konsulär verksamhet sedan tidigare. Vilket då innebär att dessa ambassader redan hade administrativt material som behöves föras över från arkivet i Belgrad. Det konsulat som fortfarande finns i Riejka, står nu under ambassaden i Zagreb istället för ambassaden i Belgrad, och även deras arkiv flyttades från Belgrad till Zagreb.

Sverige hade ett konsulat i Bratislava innan Slovakien blev ett självständigt land, därför går det att anta att även denna typ av administrativa dokumentation fördes över till Bratislava. Med tanke på att de var aktiva handlingar, med andra ord handlingar som fortfarande användes aktivt inom myndigheten, kan det därför antas att just dessa handlingar fanns i ambassaden i Prag. Baserat på de handlingar som skickades tillbaka till UD så fanns det inga handlingar angående verksamheten i Bratislava. Därför kan det endast antas att överförandet skedde utan dokumentation, något som tidigare diskuterats, och även fast det inte fanns författningar om skiftande geografiskt område inom UD, så fanns det författningar som Riksarkivet skrivit om att all dokumentöverföring skall dokumenteras.

4 Avslutning

4.1 Avslutande Diskussion

Något som inte var förväntat under denna undersökning var att Jugoslavien skulle ha den största delen av all dokumentation, min förutfattade mening var att Tjeckoslovakien skulle ha en mycket stor dokumentation om hur överföringen skedde, speciellt då Jugoslavien bröt upp otroligt våldsamt och kaotiskt, medan Tjeckoslovariens fredliga upplösning skulle ha en sjö av dokumentation, där ambassaden och UD förmodligen skulle ha mer tid att ha just arkivvetenskapliga principer i åtanke. Motsatsen var på många sätt sann och vid följande eftertanke är detta relativt logiskt. Kaoset i Jugoslavien och att det fysiska arkivet var så mycket större gjorde det nödvändigt att ha en mycket större dokumentation, även faktumet att dokumentationen från Rijeka, Zagreb och Ljublanja hade förts över till Budapest gjorde på vissa sätt att den nya ambassaden i Zagreb och den redan etablerade i Belgrad behövde följa regelverket som riksarkivet hade om kommunikation med arkivmyndigheten (A4). På grund av att flera av myndigheterna involverade inte visste vart handlingarna var förvarade efter flytten. Det som också bör tas i åtanke är som tidigare nämnts storleken på arkiven, vilket i Jugoslaviens fall var väldigt naturligt, dels på grund av att Sverige hade så många konsulat spridda över Jugoslavien, och därför fanns det mer dokumentation att skicka över till de nya ambassaderna. Det lilla arkivet i Prag ledde troligtvis till att mycket av dokumentationen som producerades av konsulatet i Bratislava, förmodligen sparades i Bratislava, och därför fanns det ingen dokumentation om informationsöverföring. Ytterligare en förklaring till bristen på dokumentation är att konsulatet i Bratislava etablerades relativt sent (1990), detta leder till att det förmodligen fanns mindre dokumentation att föra över. Som sagt, på grund av storleken på arkivet i Prag är det högst troligt att konsulatet i Bratislava hade sitt eget arkiv. Samtidigt var konsulaten i Jugoslavien etablerade sedan en längre tid, och detta gjorde att de hade mer dokumentation som behövde föras över. Det kan även antas att deras arkiv var av den mindre storleken, därför behövde de förvaras i Belgrads arkiv.

Det som också bör tas i åtanke är att som Fredriksson diskuterade i sin artikel i *Arkiv, Samhälle och Forskning*, så stod UD under 90-talet under stora sparkrav, och att göra som de tidigare hade gjort med att skicka ut arkivarbetare för att göra inventeringar och gallringar är något som kanske inte hände lika ofta under 90-talet. Den begränsade dokumentationen som har undersökts verkar stödja den här tesen. Sedan måste den allmänna geopolitiska situationen tas

i åtanke, Jugoslavien, utöver faktumet att många hade invandrat till Sverige, hade väldigt lite geopolitiskt intresse för Sverige, medan flera av de forna sovjetiska republikerna, speciellt de baltiska staterna som ligger väldigt nära Sverige var av mycket större intresse och därför fokuserades mycket mer resurser på dessa. Samma situation kan förmodligen antas ha skett med Tjeckoslovakiens upplösning. En tid av nerskärningar, mindre personal utrikes och samtidigt en när på fördubbling av länder i Sveriges närhet gör det till att det inte är förvånande att dokumentation om arkivöverföring mellan två etablerade myndigheter inte fördes på rätt sätt.

Det finns mycket ytterligare forskning att göra på det här fältet, bland annat skulle en längre undersökning säkert kunna gå igenom alla av konsulatens arkiv, samt göra en undersökning under en större tid för att se hur till exempel ambassaden i Kosovo utvecklade sin verksamhet och om hur dessa handlingar överfördes, även om denna information förmodligen är hemlighetsstämplad. Men för ett framtida projekt skulle man kunna jämföra hur överföringar skedde före och efter den författningen som reglerade detta infördes.

4.2 Sammanfattning

Under denna uppsats har jag försökt studera hur två ambassader hanterade överföringen av dokumentation till nya ambassader under en tid då det inte fanns några författningar specifikt om hur en överföring till en ny geografisk enhet skall utföras.

Resultaten av undersökningen var inte den jag hade tänkt mig, jag gick till stor del in i undersökningen med den förutfattade meningen att det skulle vara sämre dokumentation om Jugoslaviens överföring, och att Tjeckoslovakien skulle ha bättre. Det kunde inte ha varit mer annorlunda, Tjeckoslovakien hade nästan ingen dokumentation som hade förts över till den nya ambassaden i Bratislava, detta kan bero på flera olika faktorer, antingen att det nya konsulatet i Bratislava hade kapacitet att behålla de administrativa dokumenten när den etablerades. Det andra alternativet är att på grund av den fredliga situationen fann arkivarierna ingen anledning att dokumentera överförandet.

Jugoslavien hade däremot ett överflöd av dokumentation angående överföringen. Mycket dokumentation fanns speciellt angående överföringen till den nya ambassaden i Zagreb, och från dokumentationen finns det indikationer på att handlingar angående konsulatet i Ljubljana också fanns. Vad detta beror på är dock svårt att besvara, då det dels finns så många utomstående faktorer, dels flera faktorer som är okända. Konsulaten i Jugoslavien var mycket mer väletablerade än konsulatet i Bratislava, detta innebär att de förmodligen hade en större mängd administrativ dokumentation, som förmodligen behövde förvaras i ambassaden i Belgrad. Detta kan bero på flera olika anledningar, att konsulaten inte hade ett arkiv, eller att det var inte tillräckligt stort för att kunna hålla all administrativ dokumentation på plats, men detta går inte att utkräva från den tillgängliga dokumentationen så det är endast spekulation.

Konflikten som rådde i Jugoslavien kan ha lett till den större mängden dokumentation, på grund av att den kaotiska situationen skapade mer krav på att följa vilken dokumentation som fanns kvar efter att delar av arkivet i Belgrad hade nöd gallrats. Den dokumentationen som inte gallrats evakuerades till Budapest och Wien, vilket skapade ytterligare behov av dokumentation, vilket framgick i kommunikationen mellan Belgrad, Zagreb, UD och Budapest för att föra över dokumentation till den nya ambassaden i Zagreb.

När det kommer till den Weberianska idealtypen (Att följa de författningar som fanns allmänt för myndighetsöverföring) så kan man se att Jugoslavien följde detta ideal mycket mer nära än Tjeckoslovakien, då det inte finns någon dokumentation om överförandet så uppfyllde inte Prag

de krav som fanns på en överföring av dokumentation mellan myndigheter, medan det praktiska behovet tvingade ambassaden i Belgrad att följa Riksarkivets rekommendationer mer nära.

De arkivetenskapliga principerna föll någorlunda åt sidan i både Tjeckoslovakien och Jugoslavien, då det kan antas att de handlingar som hade med Slovakien att göra införlivades in i den nya ambassaden i Bratislava så bröts proviens principen. Samma sak med handlingarna från Ljubljana, som hade skapats i den större kontexten av ambassaden i Belgrad. Den skulle nu införlivas i ambassaden i Wien, som nu hade ansvar för Slovenien. Däremot var överföringen till Zagreb mer i linje med arkivetenskapliga principer, då dessa handlingar ändå skapats i kontexten av konsulat verksamheten i Zagreb.

För att svara på de frågorna som ställts under uppsatsen

- **Hur såg dokumentöverförandet ut och vilka typer av dokument fördes över?**

Då vi egentligen inte vet någonting om hur dokument överföringen såg ut mellan Prag och Bratislava kan jag egentligen endast uttala mig angående Jugoslavien. Där skedde överföringen genom en tredje part, ambassaderna i Budapest och Wien. Där de hade lagrats sedan kriget börjat, sedan fördes de över till de forna konsulaten som hade uppgraderats till ambassad, men även till andra ambassader som fått ansvar för de gamla konsulaten (Wien och dess ansvar för Ljubljana.) Det som fördes över var administrativa dokument som krävdes för att ambassaderna skulle kunna fortsätta sin verksamhet.

- **Skiljde sig dokumentöverförandet mellan ambassaderna i Prag och Belgrad?**

Det som med säkerhet kan konstateras är att deras nivå av dokumentation om överförandet skiljde sig otroligt mycket, i det att överförandet i Jugoslavien var väldokumenterat, förmodligen mycket på grund av den praktiska verkligheten som fanns i Jugoslavien. Förmodligen har ju en dokument överföring även skett mellan Prag och Belgrad men på grund av avsaknaden av dokumentation går det inte att med säkerhet uttala sig om skillnader.

- **Hur resonerade man om överföringen, med tanke på de arkivetenskapliga grundprinciperna?**

I dokumenten som finns tillgängliga om överförandet finns det egentligen inga diskussioner om de arkivetenskapliga principerna, och införlivandet av dokumentationen i till exempel ambassaden i Wiens arkiv bryter mot proviens princip, men det som måste tas i åtanke är

att situationen var så komplicerad att det är föga förvånande att de inte kunde tänka på dessa principer. För att ta det i Weberianska termer, idealtypen mötte verkligheten.

5. Källor

5.1 Litteratur

- Denk, Thomas, *Komparativ metod: förståelse genom jämförelse*, Studentlitteratur, Lund, 2002
- Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2018.
- Lampe, John R, *Yugoslavia as history: twice there was a country*, 2. ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2000
- Romerfors, Örjan, *Utrikesförvaltningens källor 1520–2000*, Riksarkivet, Stockholm, 2017
- Sverige. Utrikesdepartementet., *Administrativ handbok AdmH. A, Organisation, verksamhet, ekonomi, arkiv m.m.*, Utrikesdep, Stockholm, 1995.
- Sverige Arkivutredningen, *Häriifrån till evigheten: en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv*, Norstedts juridik, Stockholm, 2019.

5.2 Vetenskaplig litteratur

- Tschan, Reto, *A comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal*, *The American Archivist*, Vol 65, 2002.
- Nybom, Thorsten, *Samhällsvetenskaplig forskning: Max Weber och funderingar om en historisk byråkratiseringsteori*, *Sociologisk forskning*, vol 22, nr 4, 1985.
- Fredriksson, Berndt, *En institutionell historia: UD:s arkivvetnologiska perspektiv*, *Arkiv, samhälle och forskning*, vol 1, 2001

5.3 Webbsidor

- Regeringen, Bosnien, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/1992/12/so-199270/>, Hämtat: 5/11/2021
- Riksarkivet, 1997 års version av 1920 års dossierplan grupp IN som tillkom 1965, <https://arkis2dok.riksarkivet.se/ra/221/1997.html> Hämtat: 2021-11-17
- Regeringen, Slovenien, <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/europa-och-centralasien/slovenien/>
- Regeringen, Slovakien, <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/europa-och-centralasien/slovakien/#content> Hämtat: 4/11/2021
- Regeringen, Nord Makedonien, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2012/12/so-199374/> Hämtat 3/11/2021

5.4 Förordningar

- UF 1988:2 Utrikesförvaltningens föreskrifter 1988–1990
- UF 1994:8 Utrikesförvaltningens föreskrifter
- UF 2010:8 Utrikesförvaltningens föreskrifter
- RA-FS 1991:1 Riksarkivets generella föreskrifter.

5.5 Avhandlingar

- Valková, Adriána, A violence that did not happen: The peaceful partition of Czechoslovakia, diss, Leiden University, 2014

5.6 Arkiv

- Riksarkivet i Arninge, Utrikesdepartementets deponering, Avd A, Grupp 2, Mål, Ehn, Allmänt bestånd samt organisation utomlands, Bosnien-Hercegovina, 1996-1996
- Riksarkivet i Arninge, Utrikesdepartementets deponering, avd: A, grupp 2, mål ec, dep:s och dess underlydande myndgh:s arkiv, arkivbeståndet och lev, Tjeckoslovakien, 1997-1994
- Riksarkivet i Arninge, Utrikesdepartementets deponering, Avd A, Grupp 2, Mål, Es, Dep:s och dess underlyd. Myndh:s arkiv, arkivbestånd, leveranser, Jugoslavien, 1975-1991
- Riksarkivet i Arninge, Utrikesdepartementets deponering, Avd A, Grupp 2, Mål Ek, Arkiven, bestånd samt omorganisation utomlands, Kroatien, 1992-01-16- 1996-12-31

